

Chỉ số phát triển con người tại các tỉnh/thành phố của Việt Nam giai đoạn 1999-2019*

TS. Đặng Thị Thu Hoài - CN. Nguyễn Thị Hoa Ly

Trong hơn ba thập kỷ qua, Việt Nam đã đạt được những tiến bộ về phát triển con người, từ quốc gia có chỉ số phát triển con người ở mức thấp vào đầu những năm 1990 đã trở thành nước có chỉ số phát triển con người ở mức cao năm 2019. Tuy nhiên, mức độ phát triển con người (chỉ số HDI) của Việt Nam hiện nay vẫn thấp hơn mức trung bình thế giới và của các nước Đông Á-Thái Bình Dương. Mức độ không đồng đều trong phát triển con người, nhất là giữa các địa phương có thể kéo lùi thành quả phát triển của đất nước.

Trong giai đoạn 1999-2019, mức độ chênh lệch về chỉ số phát triển con người giữa các tỉnh, thành phố Việt Nam có xu hướng giảm, nhưng vẫn ở mức cao, nhất là về chỉ số giáo dục và thu nhập. Do đó, thu hẹp khoảng cách trong phát triển con người giữa các địa phương sẽ góp phần cải thiện phát triển con người Việt Nam một cách bền vững hơn.

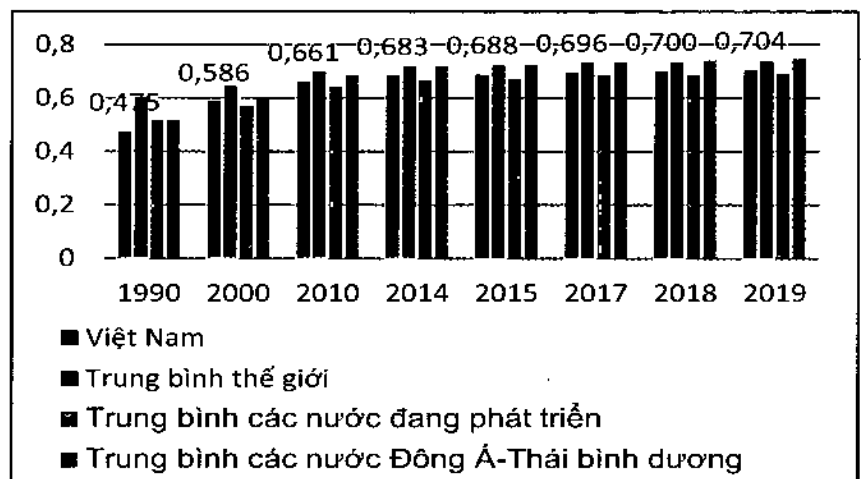
các tỉnh/thành phố của Việt Nam sẽ giúp làm sáng tỏ hơn bức tranh về phát triển con người, cho thấy mức độ chênh lệch trong phát triển con người của các địa phương, từ đó gợi mở những vấn đề cần được chú trọng trong quá trình triển khai những định hướng chiến lược về phát triển con người Việt Nam.

Xu hướng chỉ số phát triển con người của Việt Nam

Theo kết quả tính toán của UNDP (2020), Việt Nam đã có bước cải thiện rõ rệt về chỉ số phát triển con người. Nếu như năm 1999, HDI của Việt Nam mới đạt mức 0,475, mức phát triển thấp theo phân loại của UNDP thì năm 2019, chỉ số này của Việt Nam đã tăng lên 0,704, thuộc nhóm nước có mức phát triển cao (Hình 1). Chỉ số HDI

được cải thiện dần theo thời gian và cao hơn so với mức trung bình của các nước đang phát triển từ năm 2000. Tuy nhiên, chỉ số HDI của Việt Nam chưa thể thu hẹp khoảng cách với chỉ số HDI trung bình thế giới cũng như của các nước Đông Á và Thái Bình Dương.

Hình 1: Chỉ số HDI của Việt Nam và thế giới

Nguồn: UNDP (2020, 2019, 2018, 2016, 2015, 2010).

* Bài báo nằm trong khuôn khổ dự án nghiên cứu "Tác động của bất bình đẳng đến tăng trưởng, phát triển con người và quản trị nhà nước" (EQUAL@) do Quỹ Novo Bắc Âu tài trợ số NNF19SA0060072.

Nếu tính đến bất bình đẳng trong phát triển con người³, chỉ số HDI của Việt Nam giai đoạn 2010-2019 giảm khoảng 16,4% đến 17,7%. Trong trường hợp đó, chỉ số IHDI (chỉ số HDI có tính đến bất bình đẳng về phát triển con người) của Việt Nam chỉ còn ở mức 0,588 năm 2019 so với mức 7,04 trước đó. Như vậy, với cách phân loại 4 mức độ phát triển con người của UNDP như đã nói trên, mức 0,558 đã gần ở cận dưới của nhóm các nước phát triển con người ở mức trung bình. Mặc dù vậy, Việt Nam cũng thuộc các nước có mức giảm chỉ số HDI do yếu tố bất bình đẳng ở mức vừa phải, thấp hơn mức giảm trung bình của các nước trên thế giới là 20,4% năm 2019.

Chỉ số phát triển con người tại các địa phương của Việt Nam

Hiện nay có một số tổ chức đã tính toán HDI cho các tỉnh/thành phố của Việt Nam như Viện Khoa học Thống kê - Tổng cục Thống kê (2012) và Chương trình Phát triển Liên hợp quốc và Viện Hàn lâm khoa học xã hội Việt Nam (2016). Tuy nhiên, các tính toán này chỉ dừng lại ở các năm từ 1999 đến 2012, do đó những thay đổi 7 năm gần đây chưa được cập nhật. Nhằm phân tích những thay đổi của HDI các tỉnh/thành phố của Việt Nam trong 7 năm gần đây, dưới đây trình bày kết quả tính toán của nhóm tác giả cho năm 2019, có so sánh với các kết quả thời kỳ trước. Để đảm bảo sự tương thích trong so sánh với các kết quả trước, các phương pháp tính toán sử dụng tương tự như phương pháp ở hai tài liệu trên, có thể phản ánh tốt xu thế thay đổi theo thời gian.⁴ Số liệu về GRDP, dân số, dân số trong độ tuổi 6-24, tuổi thọ bình quân tại lúc sinh của 63 tỉnh, thành phố trực thuộc trung ương được lấy từ Tổng cục Thống kê; số liệu về số học sinh đi học các cấp

3. Tính đến bất bình đẳng trong phạm vi quốc gia trên 3 khía cạnh của chỉ số HDI. Chi tiết thông tin về phương pháp tính HDI và các chỉ số liên quan có thể xem trong các hướng dẫn kỹ thuật trên website của UNDP hoặc xem cuốn sách của Viện khoa học Thống kê-Tổng cục Thống kê (2012).

4. UNDP đã điều chỉnh phương pháp tính toán chỉ số HDI cho quốc gia từ năm 2010, tuy nhiên không sử dụng ở đây.

được lấy từ niên giám thống kê các tỉnh, thành phố; số liệu quy đổi theo giá USD-PPP được lấy từ số liệu của Ngân hàng Thế giới.

Kết quả tính toán cho thấy, tất cả các tỉnh/thành phố trên cả nước đều có sự thay đổi tích cực về HDI trong giai đoạn 1999-2019. HDI của các địa phương trên cả nước trung bình tăng khoảng 27% giai đoạn 1999-2019, trong đó 7 tỉnh có mức tăng cao nhất từ 35% đến 43%.

Mười tỉnh, thành phố có chỉ số phát triển con người (HDI) cao nhất trong năm 1999 và 2019 được trình bày trong Bảng 1.

Bảng 1: 10 tỉnh/thành phố có chỉ số phát triển con người cao nhất năm 1999 và 2019

TT	1999		2019	
	Tỉnh/Thành phố	Chỉ số HDI	Tỉnh/Thành phố	Chỉ số HDI
1	Bà Rịa - Vũng Tàu	0,822	Bà Rịa - Vũng Tàu	0,919
2	TP. Hồ Chí Minh	0,752	TP. Hồ Chí Minh	0,885
3	Bình Dương	0,729	Hà Nội	0,883
4	Đà Nẵng	0,722	Hải Phòng	0,869
5	Hà Nội	0,714	Đà Nẵng	0,869
6	Hải Phòng	0,702	Vĩnh Phúc	0,864
7	Đồng Nai	0,699	Quảng Ninh	0,862
8	Quảng Ninh	0,683	Bắc Ninh	0,855
9	Vĩnh Phúc	0,682	Đồng Nai	0,853
10	Cần Thơ	0,679	Bình Dương	0,850

Nguồn: Số liệu năm 1999 từ UNDP và VASS (2016), số liệu năm 2019 là tính toán của nhóm tác giả.

Bảng 2: 10 tỉnh/phố có chỉ số phát triển con người thấp nhất năm 1999 và 2019

TT	1999		2019	
	Tỉnh	Chỉ số HDI	Tỉnh	Chỉ số HDI
1	Hà Giang	0,475	Lai Châu	0,627
2	Gia Lai	0,518	Hà Giang	0,669
3	Sơn La	0,524	Điện Biên	0,680
4	Lào Cai	0,525	Kon Tum	0,690
5	Kon Tum	0,533	Quảng Bình	0,708
6	Cao Bằng	0,540	Cao Bằng	0,724
7	Lai Châu	0,557	Sơn La	0,725
8	Yên Bái	0,579	Gia Lai	0,727
9	Lạng Sơn	0,580	Yên Bái	0,736
10	Quảng Ngãi	0,580	Lào Cai	0,752

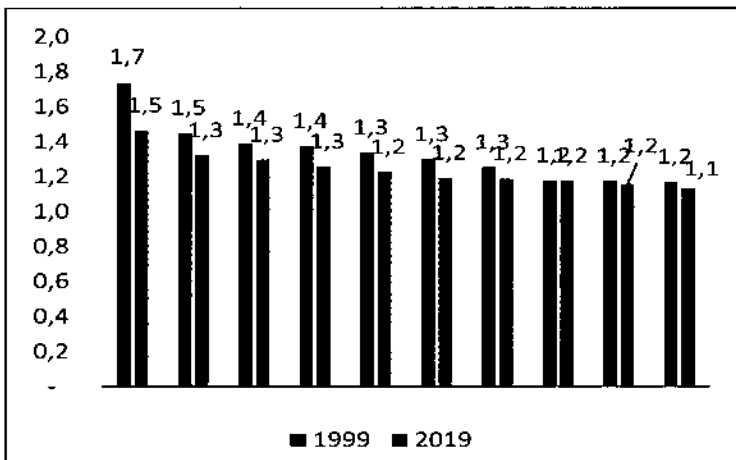
Nguồn: Số liệu năm 1999 từ UNDP và VASS (2016), số liệu năm 2019 là tính toán của nhóm tác giả.

Bảng 2 trình bày kết quả 10 tỉnh có điểm số HDI thấp nhất trong năm 1999 và 2019. Tương tự như nhóm 10 tỉnh/thành phố

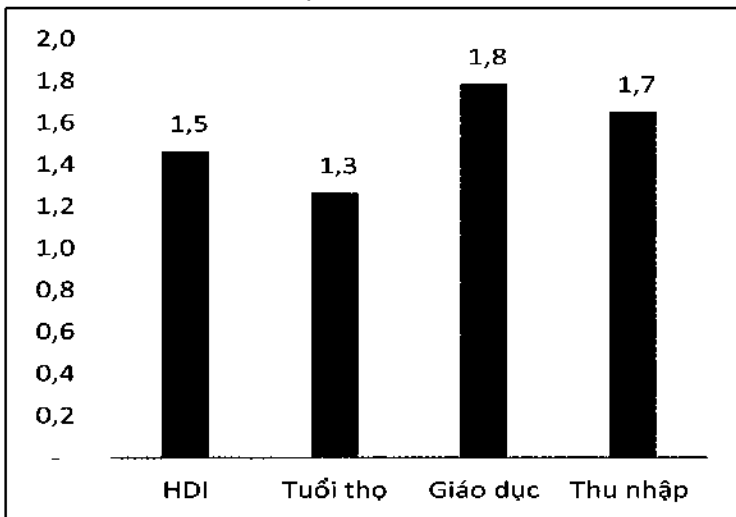
cao nhất, chỉ có Lạng Sơn và Quảng Ngãi đã vươn lên khỏi nhóm này trong năm 2019. Lai Châu là tỉnh có mức độ cải thiện điểm số HDI thấp trong giai đoạn 1999-2019, chỉ ở mức 13%.

Điểm đáng lưu ý trong kết quả tính toán, mức độ chênh lệch giữa điểm số HDI của 10 tỉnh, thành phố có điểm cao nhất với 10 tỉnh, thành phố có điểm thấp nhất giữa năm 1999 và năm 2019 đã có xu hướng giảm. Mức chênh lệch giữa tỉnh/thành phố có điểm cao nhất so với tỉnh có điểm thấp nhất đã giảm từ 1,7 lần năm 1999 xuống còn 1,5 lần năm 2019. Xu hướng này cũng diễn ra tương tự ở các tỉnh, thành phố còn lại (Hình 2). Tuy nhiên, trong năm 2019, mức chênh lệch về điểm chỉ số thành phần về giáo dục đào tạo vẫn ở mức cao nhất, 1,8 lần, tiếp theo là chênh lệch về chỉ số thành phần thu nhập ở mức 1,7 lần (Hình 3). Chỉ số thành phần về sức khỏe thể hiện bằng chỉ số về tuổi thọ trung bình từ lúc sinh có mức chênh lệch ít hơn.

Hình 2: Mức chênh lệch giữa chỉ số HDI của 10 tỉnh/thành phố cao nhất và 10 tỉnh thấp nhất

Hình 3: Mức chênh lệch giữa điểm HDI và điểm các chỉ số thành phần của tỉnh/thành phố có chỉ số cao nhất và thấp nhất năm 2019

Nguồn: Số liệu năm 1999 từ UNDP và VASS (2016), số liệu năm 2019 là tính toán của nhóm tác giả.

Với những thành quả phát triển đã đạt được trong hơn 30 năm đổi mới và phát triển, nước ta đã đạt mức độ phát triển con người ở mức cao từ năm 2019. Tuy nhiên, khi vấn đề bất bình đẳng trong phát triển con người được xem xét, mức độ phát triển con người của Việt Nam có thể bị giảm xuống ở mức tính cận dưới của mức trung bình theo phân loại của UNDP (2020). Kết quả tính toán chỉ số phát triển con người ở 63 tỉnh thành phố của Việt Nam năm 2019 cho thấy, các tỉnh đều có cải thiện về chỉ số phát triển con người trong giai đoạn 1999-2019. Chênh lệch về chỉ số phát triển con người của các tỉnh/thành phố đã có xu hướng thu hẹp nhưng còn chậm, mức độ chênh lệch vẫn còn cao, đặc biệt ở khía cạnh giáo dục, đào tạo và thu nhập. Một số tỉnh đã có những bước tiến bộ rõ rệt như Bắc Ninh, Vĩnh Phúc, Thái Nguyên, cải thiện được đáng kể mức độ phát triển con người; tuy nhiên một số tỉnh chưa có sự cải thiện đáng kể, vẫn giữ nguyên chỉ số ở mức thấp.

Trong thời gian tới, để thực hiện được các mục tiêu chiến lược về phát triển con người, vấn đề chênh lệch về phát triển con người giữa các tỉnh, thành phố cần được quan tâm, cải thiện, đặc biệt ở khía cạnh giáo dục và thu nhập. Cần có các nghiên cứu sâu hơn về bất bình đẳng ở Việt Nam nói chung và giữa các địa phương nói riêng và tác động của bất bình đẳng đến phát triển con người ở Việt Nam để cung cấp thêm cơ sở tin cậy nhằm đề xuất giải pháp chính sách phù hợp./.

Tài liệu tham khảo

- Chương trình Phát triển Liên hợp quốc (UNDP) và Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam (VASS) (2016) Báo cáo phát triển con người Việt Nam năm 2015 về tăng trưởng bao trùm: Tăng trưởng vì mọi người. NXB Khoa học xã hội. Hà Nội.
- Cục thống kê các tỉnh/thành phố (2020). Niên giám thống kê các tỉnh/thành phố năm 2019. NXB Thống kê.
- Đảng cộng sản Việt Nam (2021). Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XIII. NXB Chính trị quốc gia sự thật. Hà Nội.
- UNDP (2020, 2019, 2018, 2016, 2015, 2014, 2010) Human development report 2020, 2019, 2018, 2016, 2010).
- Viện Khoa học thống kê - Tổng cục thống kê (2012) Phương pháp và quy trình tính chỉ số phát triển con người cấp quốc gia, cấp tỉnh, thành phố của Việt Nam. NXB Thống kê. Hà Nội.